

Het spreken in het openbaar.

DOOR

M. C. VAN DER HOOG,

Luitenant-Generaal b.d.

In het Ochtendblad B van „Het Vaderland” van 9 Juni j.l. komt een artikel voor, getiteld: „De angst om in het openbaar te spreken, door L. VAN LIER”.

Aangezien het spreken in het openbaar eene aangelegenheid is, die voor het leger en in het bijzonder voor den officier van groot gewicht is, heb ik gemeend de gastvrijheid van den „Militairen Spectator” te mogen inroepen om aan dat artikel een enkel woord te wijden en het belang, dat de officier er bij heeft om in het openbaar goed te kunnen spreken, nader in het licht te stellen.

De schrijver van het in het hoofd dezes genoemde artikel vangt zijne beschouwingen aan met er op te wijzen, dat het op openbare bijeenkomsten in het vereenigingsleven bijna altijd dezelfde personen zijn, die er het woord voeren en dat er betrekkelijk zoo weinigen zijn, die hunne meening omtrent een aan de orde zijnd onderwerp in het openbaar durven te uiten.

Hij schrijft dit daaraan toe, dat reeds in de jeugd bij vele kinderen een angst bestaat om te spreken, eensdeels een gevolg van de omstandigheid, dat zij hun gedachten niet behoorlijk weten te ordenen, andersdeels dat zij de gedachten niet in juist gekozen woorden weten om te zetten.

Wie dus sprekers wil vormen of wie zich in het spreken in het publiek wil bekwamen — aldus de schrijver — moet beginnen met te leeren streng logisch te denken en voorts moet hij door het houden van spreekoefeningen er toe gebracht worden zijn gedachten in behoorlijke, goed gevormde zinnen te uiten, waardoor hij zijn angst voor het behoorende publiek zal overwinnen en tot de overtuiging komen, dat goed spreken geen gave is of geen kunst, die men heeft of niet heeft, zooals men vaak kan hooren, maar dat een ieder, die logisch denkt, zich deze z.g. gave door oefening kan eigen maken.

Met het vorenstaande heb ik in het kort de strekking van des schrijvers zeer lezenswaardig artikel aangegeven.

Inderdaad schijnt het eigen te zijn aan het Nederlandsche volk en in het bijzonder aan de Nederlandsche jeugd, dat men er weinig zorg aan besteedt om zich alleszins correct uit te drukken. Den heer VAN LIER, den schrijver van het artikel, was het in de oorlogsjaren opgevallen, dat de Weensche kinderen veel vlotter hunne gedachten konden uitdrukken dan de Nederlandsche kinderen, bij wie dit meestal veel te wenschen overlaat.

Een bekwaam spreker, met wien ik eenige jaren geleden over dit

onderwerp van gedachten wisselde, was eveneens die meening toegedaan en schreef het daaraan toe, dat er in het gezin zoo weinig aan wordt gedaan om de kinderen op hunne tekortkomingen in dit opzicht te wijzen. In Duitschland — zei hij mij — zou een huisvader tegen een kind, dat zich niet correct uitdrukte, dadelijk zeggen: „Mach deinen Satz”.

Het vormen van de zinnen laat werkelijk bij ons veel te wenschen over; vaak worden ze maar half afgemaakt, in de onderstelling, dat de toehoorder de rest wel zal begrijpen, ruim gebruik makende van het gezegde: Een goed verstaander heeft maar een half woord noodig.

Dat er vaak los over heen wordt geloopt om de zinnen behoorlijk in elkaar te zetten is niet geheel onverklaarbaar. Niet iedereen stelt even gemakkelijk en het moeten zoeken naar woorden is geen onbekend verschijnsel. Bij een gesprek over het weêr en dagelijksche gebeurtenissen doen zich die moeilijkheden niet voor, maar zoodra het een ingewikkeld onderwerp betreft, waarbij het er om gaat zijne meening juist te formuleeren, verandert de zaak. Men behoeft zich maar te binnen te brengen, hoe zelfs het *geschreven* woord dikwijls nog wordt misverstaan. Hoe vaak worden, wanneer men het ontwerp van een belangrijk schriftuur maakt, daarin niet woorden veranderd en zinnen omgezet, tot men meent de juiste redactie gevonden te hebben.

Doch bij het uitspreken van een rede is het veranderen van woorden en het omzetten van zinnen uitgesloten, terwijl de tijd, die noodig is om de zinnen te vormen en de woorden te kiezen, bij het spreken veel geringer is dan bij het schrijven.

Het is dus wel aannemelijk, dat er altijd personen zullen zijn, die zich aan het spreken in het openbaar niet durven te wagen, niet zoo zeer uit een zekeren angst voor het publiek, dan wel omdat men zich bewust is de zinnen, die men heeft uit te spreken, niet tijdig behoorlijk te kunnen vormen.

De moeilijkheid hiervan wordt nog verhoogd, indien men bij zijn rede niet alleen wil werken op het verstand, maar ook op het gemoed van de toehoorders. Dan komen zeer bijzondere gedachte-uitingen te pas, dan moet de spreker woorden in zijn geestelijk woordenboek hebben, die in het dagelijksch gesprek maar zelden gehoord worden, terwijl die bijzondere gedachte-uitingen toch vaak weer in een oogenblik tijds gevormd moeten worden en de woorden als het ware te voorschijn moeten worden getooverd.

Intusschen moet men wel onderscheiden of men den noodigen tijd van voorbereiding gehad heeft om de rede uit te spreken, dan wel of men daarover niet heeft beschikt.

Heeft men den noodigen tijd van voorbereiding gehad, in dier voege dat men goed heeft kunnen overwegen wat men zeggen wil, dit zelfs op schrift heeft kunnen stellen, dan is de zaak betrekkelijk eenvoudig. Dan heeft men zinsbouw en keuze van woorden behoorlijk kunnen vastleggen en dan is het slechts een kwestie van geheugen om de rede

vlot en vloeiend uit te spreken. Het geheugen spreekt echter bij den een sterker dan bij den ander en de duur van de rede is hierbij van grooten invloed. Een rede van ten hoogste een kwartier is, dunkt mij, door een ontwikkeld mensch in den loop van eenige uren samen te stellen en, wanneer hij althans over een normaal geheugen beschikt, zoodanig in het brein vast te leggen, dat zij gemakkelijk wordt uitgesproken.

Wordt de rede echter langer, dan worden aan het geheugen hooge eischen gesteld. Dan kan men alleen door eenige malen de rede voor zich zelf te houden uitmaken of het mogelijk is deze zonder behulp van aantekeningen uit te spreken. Het zelfvertrouwen speelt hierbij een groote rol, doch is men niet verzekerd, dat het geheugen geen parten zal spelen, dan doet men beter zich van de noodige aantekeningen te voorzien, waarbij het voordeelig is, indien de voordracht in duidelijk afgebakende onderdeelen is ingedeeld en men eene aantekening heeft van hetgeen den hoofdinhoud vormt van elk der onderdeelen.

Vooropgesteld wordt hierbij natuurlijk, dat het essentiële van elk onderdeel goed in het brein is vastgelegd.

Het spreekt van zelf, dat ook veel afhangt van de routine, die men als spreker verkregen heeft. Wanneer men leest van redenaars in eene volksvertegenwoordiging, die drie, vier uur achter elkaar gesproken hebben, dan mag dit voor den oningewijde ongelooflijk lijken, doch men vergete niet, dat het vaak dagelijksch werk is.

Moeilijker wordt de zaak wanneer de tijd van voorbereiding nagenoeg geheel ontbreekt en tot minder dan een uur, soms tot enkele minuten, beperkt is.

Het betreft dan wel nimmer redevoeringen van langen duur, maar zelfs 5 à 10 minuten z.g. geheel onvoorbereid spreken is vaak een zeer moeilijke taak. Want de gedachten moeten in een zeer korte spanne tijds geordend worden, terwijl het verder van de vaardigheid in het spreken zal afhangen of de zinnen vlot worden gevormd en men niet naar zijn woorden behoeft te zoeken.

Die vaardigheid kan, wanneer ze althans niet als bijzondere gave aanwezig is, slechts door oefening worden verkregen.

Dat een officier in het openbaar goed het woord kan voeren is van zeer groot belang, in de eerste plaats voor hemzelf, doch het is ook een legerbelang. Ik bedoel hiermede niet, dat het noodzakelijk is, dat de officier met succes zal kunnen deelnemen aan besprekingen over landsbelangen e.d., die op openbare bijeenkomsten worden gehouden, ofschoon het natuurlijk van groot gewicht is, dat Ministers van Defensie en militaire kamerleden in dit opzicht een leerschool hebben doorlopen. Doch in het leger zelf komt het zoo vaak voor, dat de officier in het openbaar — in casu tot den troep — het woord zal moeten richten, niet in zijne functie van onderwijzer, maar als woordvoerder omtrent aangelegenheden, die op bepaalde tijdstippen van groot actueel belang zijn.

Ook hier moet men onderscheid maken of er tijd van voorbereiding voor het houden der rede geweest is, al dan niet.

Het eerste zal het geval zijn, indien wapenfeiten moeten worden herdacht, eeuwfeesten e.d. van regimenten en korpsen worden gevierd, bij korpsmaaltijden, bij beëdigingen van officieren, bij het uitreiken van eereteekenen, aan het graf.

De voorbereidingen voor al deze verschillende soorten van redevoeringen moeten met zorg geschieden, omdat ze relief aan de plechtigheid moeten geven. De bedoeling van dergelijke redevoeringen is in de eerste plaats, dat zij indruk maken, zoowel door vorm als door inhoud en door de wijze, waarop ze worden uitgesproken. Wanneer de woordvoerder daarin faalt, bereikt hij niet alleen het doel niet, maar stelt hij zich in het openbaar bloot aan minder gunstige beoordeelingen, hetgeen schade toebrengt aan zijn prestige als meerdere.

Niet altijd echter zal er in de militaire samenleving de noodige tijd van voorbereiding voor het houden eener redevoering aanwezig zijn.

Dit zal het geval zijn, indien er zich in den troep plotseling gebeurtenissen voordoen, die het noodig maken, dat een officier onverwijld den troep toespreekt.

Dit kan — om een voorbeeld te noemen — het geval zijn bij z.g. relletjes, welke, indien daaraan niet terstond de kop wordt ingedrukt, tot noodlottige gevolgen aanleiding kunnen geven. Dan is het noodig, dat er een woord gesproken wordt, dat indruk maakt, dat niet in de eerste plaats voert naar het verstand van den man, want dat is bij die gelegenheden vaak zoek, maar dat doordringt tot zijn gemoed. Dan zullen er voor hem, die dat woord moet spreken, slechts eenige oogenblikken beschikbaar zijn geweest om zich te binnen te brengen, *wat* hij zeggen zal en *hoe* hij het zeggen zal. Van den indruk, dien zijn woorden zullen maken, zal het afhangen of de gemoederen bedaren en de mannen weer voor de tucht ontvankelijk worden, of dat ze volharden bij hun opstandigen geest en er tot maatregelen van geweld moet worden overgegaan.

Het belang, dat er een goede rede wordt gehouden, is hier dus wel zeer groot, terwijl de opdracht moeilijk is, omdat de tijd van voorbereiding heeft ontbroken of zeer gering is geweest.

De beste sprekers zijn zij, die daarvoor een natuurlijken aanleg hebben, doch ook voor hen is oefening in het spreken noodig, willen zij in dit opzicht het hoogste bereiken. Goed spreken is, in tegenstelling met hetgeen de heer VAN LIER in zijn courantenartikel beweert, wel degelijk een gave, zooals elke kunst een gave is, zonder dat ik zou willen stellen, dat men, die gave missende, het met degelijke oefening niet tot een behoorlijke hoogte kan brengen. En aangezien zij, bij wie het spreken in het openbaar geen aangeboren gave is, zich toch vaak voor de taak gesteld zullen zien in het openbaar het woord te moeten voeren, zoo is het van het hoogste belang, dat elk officier zich die oefening deelachtig maakt.

Het is in de eerste plaats in het belang van den officier zelf, dat

hij behoorlijk in het openbaar kan spreken en daarom behoort hij ook zelf in de eerste plaats er voor te zorgen, dat hij zich daarin oefent. De militaire loopbaan zelf biedt daarvoor zulk een uitstekende gelegenheid. Zoo menigmaal komt het voor, dat er gelegenheid is om tot den troep een enkel woord te spreken en een goed woord vindt altijd een goede plaats. Wanneer een lichting onder de wapenen komt, wanneer er een vertrekt, wanneer een troep gaat deelnemen aan een oefening, waarbij bijzondere prestatie wordt verlangd, wanneer er een succes behaald is, bij al die gelegenheden heeft de subalterne officier, die het zoekt, gelegenheid om af en toe in het openbaar te spreken en zich op die wijze daarin te oefenen. Ook de korpsmaaltijden bieden hem gelegenheid tot oefening, doch het is noodig, dat hij hier met bescheidenheid optreedt en de wijn hem geen parten speelt. Intusschen kan de wijn ook een goeden invloed oefenen. Bij menigeen, die anders zou zwijgen, maakt hij de tong lossen.

Ook debatingclubs van officieren onderling kunnen in dit opzicht van uitstekenden invloed zijn, terwijl ook het lezen van in bekwamen stijl geschreven boeken vruchtdragend zal wezen.

De vraag is of ook de militaire Chefs de aangelegenheid ter harte moeten nemen en al het mogelijke moeten doen om hunne onderhebbende officieren de noodige spreekoefening te doen deelachtig worden. Het komt mij niet gewenscht voor, dat er in dit opzicht een druk op de militaire Chefs wordt uitgeoefend. Er bestaat voor spotvogels zoo spoedig aanleiding om dergelijk soort van zaken in een belachelijk daglicht te stellen en we weten het: le ridicule tue.

Bij voorkeur onthoude men er zich dus van om te *gelasten*, dat de militaire Chefs de spreekoefeningen zullen ter harte nemen, maar waar zij aanleiding vinden om dit uit eigen aanstichting te doen, daar zal dit niet anders dan ten goede kunnen werken.

Zoo zal b.v. in een bijeenkomst van officieren de korpscommandant tot zijn officieren kunnen zeggen:

„Mijne Heeren, in eene bijeenkomst, vandaag over 8 dagen, zal ik U een toestand schetsen, waarbij het noodig is, dat er onverwijld door een officier een toespraak tot een verzamelden troep wordt gehouden.”

„De tijd van voorbereiding, die deze officier daarvoor in de werkelijkheid gehad zal hebben, zal wel niet grooter zijn, dan de tijd, dien ik noodig zal hebben om U den toestand te schetsen.”

„Aan een van de heeren, die zich vrijwillig daarvoor aanmelden, zal ik verzoeken zich met zijn gedachten te verplaatsen in den toestand, dien ik dan zal geschetst hebben, te onderstellen dat hij den verzamelden troep hier voor zich ziet en — desgewenscht na eenige minuten denktijd — de woorden te spreken, die hij vindt, dat op dat oogenblik gesproken moeten worden.”

Ik meen dat het gewenscht is hier, althans in den aanvang, rekening te houden met vrijwillige deelneming. Het moet niet voorkomen, dat een officier een mal figuur maakt, er moet vertrouwen gewekt worden

en alleen wanneer er goed gesproken wordt, wordt er ook door de toehoorders leering uit getrokken.

Voorts moet er begonnen worden met eenvoudige gevallen, niet al dadelijk het geval van een relletje, maar een eenvoudig geval, b.v. zooals ik mij nog uit mijn eigen loopbaan herinner.

Als jong kapitein van de vesting-artillerie was ik belast met eene oefening in den batterijbouw gedurende den nacht. Aan den troep — ongeveer 100 man sterk — was door de ploegcommandanten medege-deeld, dat er gedurende het werk door de manschappen zonder noodzaak niet mocht worden gesproken. Doch zooals het meer gaat, wanneer er gesproken moet worden, wordt er gezwezen en wanneer er gezwezen moet worden, wordt er gepraat. Voortdurend hoorde men door de manschappen spreken onder het werk.

Dit maakte mij kriebelig en ik vroeg den korpscommandant — die de oefening bijwoonde — vergunning om den troep te laten aantreden, ten einde aan de manschappen persoonlijk mede te deelen, dat ieder, die verder zijn mond open deed onder het werk, er op kon rekenen, dat hij gestraft zou worden. De korpscommandant vond het goed dat er aangetreden werd, „maar” — zoo zei hij — „over dat straffen zou „ik nog maar niet spreken, leg ze maar eens met klem van woorden „uit, waarom het zoo noodzakelijk is, dat bij een oefening in nachte-„lijken batterijbouw door de manschappen gezwezen wordt”. Aldus geschiedde en het resultaat was gunstig.

Wanneer een Chef op de hiervoren omschreven wijze aanleiding kan vinden om zijn officieren in het spreken in het openbaar te oefenen, ben ik overtuigd, dat hij een goed werk zal verrichten en menig officier hem er later dankbaar voor zal zijn, dat hij daardoor zijn vrees voor het spreken heeft leeren overwinnen.

De vraag zal wellicht opkomen of, wanneer de Chef in een bijeenkomst, als hiervoren aangegeven, gevraagd heeft wie van de officieren bereid is de bedoelde rede te houden en er niemand is, die zich aanmeldt, die Chef niet in een moeilijk parket komt en wat hij dan doen moet.

Ik kan mij zoodanig geval, gelet op het peil van ontwikkeling onzer officieren, bezwaarlijk voorstellen, maar mocht het zich voordoen, welnu, dan zegt de Chef daarover zijn oordeel, brengt de officieren onder het oog hoezeer bij hen blijkbaar de vrees voor het spreken in het openbaar nog bestaat en wijst voorts een officier aan, die in een volgende bijeenkomst een soortgelijken toestand zal schetsen als hij gedaan heeft, waarbij hij het voornemen te kennen geeft naar aanleiding daarvan zelf de rede, die daaruit moet voortspruiten, te houden.

Eenzelfde wijze van handelen dus als van een instructeur in een rijles, die een paard bestijgt van een ruiter, die van dat paard niet gedaan kan krijgen, hetgeen de instructeur verlangt en die nu toont hoe het geschieden moet.

Als Directeur van de Hoogere Krijgsschool bevorderde ik de oefening in het spreken in het openbaar door op een bepaalden dag aan de leerlingen mede te deelen, dat ik een week daarna uit hetgeen ik in de laatste twee maanden met hen had behandeld een greep zou doen en dan aan eenigen van hen zou verzoeken daarover voor de vuist te spreken, hetgeen dan voor elk een rede werd van ongeveer 10 minuten.

En wanneer de leerlingen voor goed de Krijgsschool gingen verlaten, wees ik er hun in een afscheidsrede op, dat zij in hun verdere loopbaan hun licht niet onder de korenmaat moesten plaatsen, maar indachtig moesten zijn aan de woorden van DE GÉNESTET:

Wanneer U het hart tot spreken dwingt,
Zoo spreek.

Doch ik voegde er ook de twee volgende regels van het gedicht dadelijk bij:

Maar wat gij spreekt of preekt of zingt,
Hou steek.

Sedert de laatste jaren is „Stijlvorming” als afzonderlijk leervak in het leerprogramma der Hoogere Krijgsschool opgenomen, terwijl een onzer bekwaamste redenaars als leeraar in dit vak optreedt. Ik twijfel niet of het zal hier geen zuivere theoretische leergang zijn, doch zullen theorie en practijk ook hier hand aan hand gaan.

Evenzeer als het voor een vruchtdragend onderwijs in de Tactiek noodig is, dat de leerling in de gelegenheid gesteld wordt om bij oefeningen op de kaart en in het terrein zijn tactische kennis practisch in toepassing te brengen, evenzeer is het noodig dat bij het onderwijs in stijlvorming de leerling in de gelegenheid gesteld wordt om zijn eigen stijl met eigen stem voor eenig auditorium ten gehoor te brengen.

Moeilijker nog dan het uitspreken van een vlotte rede in de eigen taal is het wanneer in een vreemde taal moet worden gesproken. Toch zal dit ook voor den officier dikwijls noodzakelijk zijn.

Wij zijn een kleine natie, onze eigen taal wordt door buitenlanders niet gesproken en willen wij ons dus op buitenlandsche congressen of andere bijeenkomsten verstaanbaar maken, dan moet dit in een voor ons vreemde taal geschieden. We verkeeren ten onzent in dit opzicht niet in ongunstige omstandigheden; het onderwijs in de vreemde talen aan onze onderwijsinrichtingen staat over het algemeen op een hoog peil, voor het aanleeren van die talen zijn we wel ontvankelijk en zoo kan dus zeker wel gezegd worden, dat de grondslagen behoorlijk worden gelegd. Het is alleen jammer, dat in de jeugd vaak nog zoo weinig wordt beseft, welk een onschatbaar voorrecht het is om de vreemde talen goed te kunnen spreken en men daardoor de gelegenheden, die zich aanbieden om zich daarin te oefenen, laat voorbijgaan.

Bekend is het gezegde van onzen stadhouder WILLEM III:

„Quot linguas quis calet, tot homines valet.”¹⁾

Ook de officieren — in het bijzonder die in de hogere rangen en de stafofficieren — komen meermalen in de noodzakelijkheid om die talen te moeten spreken niet alleen, maar ook om in het openbaar daarin een rede te moeten houden. Ontvangst van vreemde officieren, die Nederlandsche militaire instellingen komen bezoeken of onze manoeuvres bijwonen, omgekeerd het bijwonen van manoeuvres in het buitenland e. d. kan aanleiding geven, dat men den vreemdeling niet alleen in zijn taal vlot moet kunnen te woord staan, maar dat men bij congressen of maaltijden in het openbaar een rede in de vreemde taal moet kunnen houden. Daarbij bedenke men dat men in het laatste geval niet spreekt als particulier persoon, maar als vertegenwoordiger van een geheel leger, van een geheele natie.

Een ieder officier, bij wien dus de gepaste eerbijding bestaat, dat hij de hoogste rangen wil bereiken en dus ongetwijfeld de stafofficier, zal er al tijdig gedurende zijn loopbaan rekening mede moeten houden, dat hij ten minste twee, bij voorkeur drie, vreemde talen vlot moet kunnen spreken en daartoe de gelegenheden aangrijpen, die zich daarvoor aanbieden. Aanraking zoeken met buitenlanders en trachten daarmede den omgang e.q. correspondentie gaande te houden behoort daartoe in de eerste plaats.

Ik behoor niet tot degenen, die zeggen dat men als Nederlander in Brussel of Antwerpen steeds Hollandsch moet spreken in plaats van een min of meer gebrekkig Fransch.

Wanneer men daar Fransch spreekt met het doel om het spreken in die taal te onderhouden, dan is dit volstrekt niet te misprijzen.

Ten slotte moet de kroon op het werk gezet worden door een verblijf van enkele maanden in het buitenland. Voor iedereen, die het besef heeft, dat zijn loopbaan hem in de noodzakelijkheid zal kunnen brengen om in het openbaar in een vreemde taal te moeten kunnen spreken, is dit onontbeerlijk.

Het tijdstip van dit verblijf regele men zoodanig, dat men eerst gaat, wanneer men zich eenige bedrevenheid in de taal heeft eigen gemaakt, omdat er anders met het aanleeren van het elementaire te veel tijd verloren gaat.

Men zal mij wellicht tegenwerpen dat niet iedereen, die van de noodzakelijkheid van een verblijf in het buitenland voor dit doeleinde voor zichzelf overtuigd is, over de noodige middelen daarvoor beschikt en aangezien het ook een legerbelang is, de regeering die middelen daarvoor beschikbaar moet stellen.

Doch dan zou ik willen antwoorden dat men niet al het hooi, dat men gedurende zijn loopbaan opknabbelt, uit de staatsruif moet willen halen. Het is in de eerste plaats het belang van den officier zelf. Het legerbestuur is, voor zoover ik mij herinner, altijd zeer coulant geweest

¹⁾ Zooveel talen men spreekt, zooveel malen is men een mensch.

om voor dit doeleinde enkele maanden verlof met behoud van traktement te verleenen. Daarmede moet men het, indien men over geen eigen middelen beschikt, zien te bolwerken en desnoods op een zolderkamertje in Parijs of Londen enkele maanden fatsoenlijke armoede willen lijden. Men gaat er niet heen als officieel persoon, al is het dan ook noodzakelijk, dat men zich introducties heeft moeten zien te verschaffen bij personen van beschaving en ontwikkeling, met wie men tijdens den duur van het verblijf een geregeld contact kan onderhouden. Doch dit behoeft nog geen geld te kosten.

Qui veut la fin, veut les moyens.

Ten slotte nog dit. Ik kan mij voorstellen, dat men bij het aanhooren van redevoeringen in het openbaar of in grooten kring zich soms afvraagt of men van het goede niet wat te veel krijgt.

Hierbij denk ik aan een feestmaaltijd na het eindigen der groote manoeuvres in een der Balkanstaten, waar nagenoeg alle Europeesche legers vertegenwoordigd waren en waar een der officieren zeker wel tien maal het woord voerde, hetgeen mijn tafelbuurman aanleiding gaf mij toe te fluisteren, dat men bij hen — in Duitschland — tot zoo iemand zou zeggen: *Lieber Kamerad, gehen Sie nach Hause.*

Maar dan denk ik ook aan een ander officier, die bij die gelegenheid een rede in het Fransch — dat niet zijn eigen taal was — wilde houden, doch het niet verder bracht dan tot een paar woorden, en, inziende, dat het toch niet tot een behoorlijk einde zou komen, zich lachend verontschuldigde en ging zitten.

Het was even een pijnlijk moment, dat echter door luid bravogeroep en handgeklap spoedig voorbij was.

Over het algemeen kan men wel zeggen, dat de overgroote meerderheid er meer bij gebaat is, dat het spreken in het openbaar wordt aangemoedigd, dan dat er in dit opzicht een rem wordt aangelegd.

Voor allen, dus ook ter voorkoming van een mogelijk te veel, wil ik eindigen met den raad:

Wanneer ge iets zeggen wilt, vraag U dan ter dege af:

- 1e. *Waarom* wil ik spreken?
- 2e. *Wat* zal ik zeggen?
- 3e. *Hoe* zal ik het zeggen?

Een oogenblik van zelfinkeer is hiervoor, ook wanneer er spoedig gesproken moet worden, altijd wel te vinden en heeft men voor zichzelf een antwoord op die vragen gevonden, betracht dan nog één zaak en dit geldt in het bijzonder bij plechtigheden, zoowel droeve als feestelijke, en voorts bij feestelijke maaltijden:

Maak het kort.
